

Entrevista

Dolors Bramon,

Era una tarda de divendres d'una primavera massa calorosa. Vam arribar davant la porta que se'ns havia indicat, al cor de Banyoles, i res podia fer sospitar que darrere aquella senzilla obertura hi trobaríem un personatge com la Dolors Bramon, llicenciada en filologia semítica l'any 1977, i doctora en filologia semítica i en història medieval els anys 1984 i 1998, respectivament, per la Universitat de Barcelona. Pel seu treball ha de tractar amb més de mitja dotzena de llengües. Darrerament ha esdevingut una persona molt mediàtica perquè, tot sovint, els mitjans de comunicació l'han convidada a parlar del món islàmic. L'entrevista s'inicia després d'haver-nos invitat a prendre alguna cosa i a instal·lar-nos a casa seva com si fos la nostra. El resultat és el següent:

— Si et sembla bé parlarem de llengua i de llengües. La UNESCO a les acaballes del segle XX va instaurar el Dia de la Llengua Materna, el 21 de febrer, entenent com a llengua materna la llengua del territori. Què n'opines?

— M'emporto una sorpresa. Per a mi la llengua materna és la que penses espontàniament, la llengua materna és la llengua de pensament. T'explicaré el perquè. Quan jo era petita estava en un col·legi a Barcelona i, de tant en tant, es parlava d'aquests temes, i una manera de saber la llen-

gua d'una nena de 12 o 13 anys —perquè tu no pots saber quin és el seu pensament— era fer-li la pregunta: «Tu quan reps la comunió i parles amb Déu, en quina llengua parles?». En aquell temps jo practicava i acostumava a fer-ho, i em refereixo a la llengua d'oració íntima, no a la de les oracions resades. Per tant em costa d'entendre que si una persona ha nascut al Senegal, encara que ara visqui aquí, la seva llengua materna sigui el català.

Jo tinc un germà que és catedràtic de física teòrica, i ha viatjat molt.

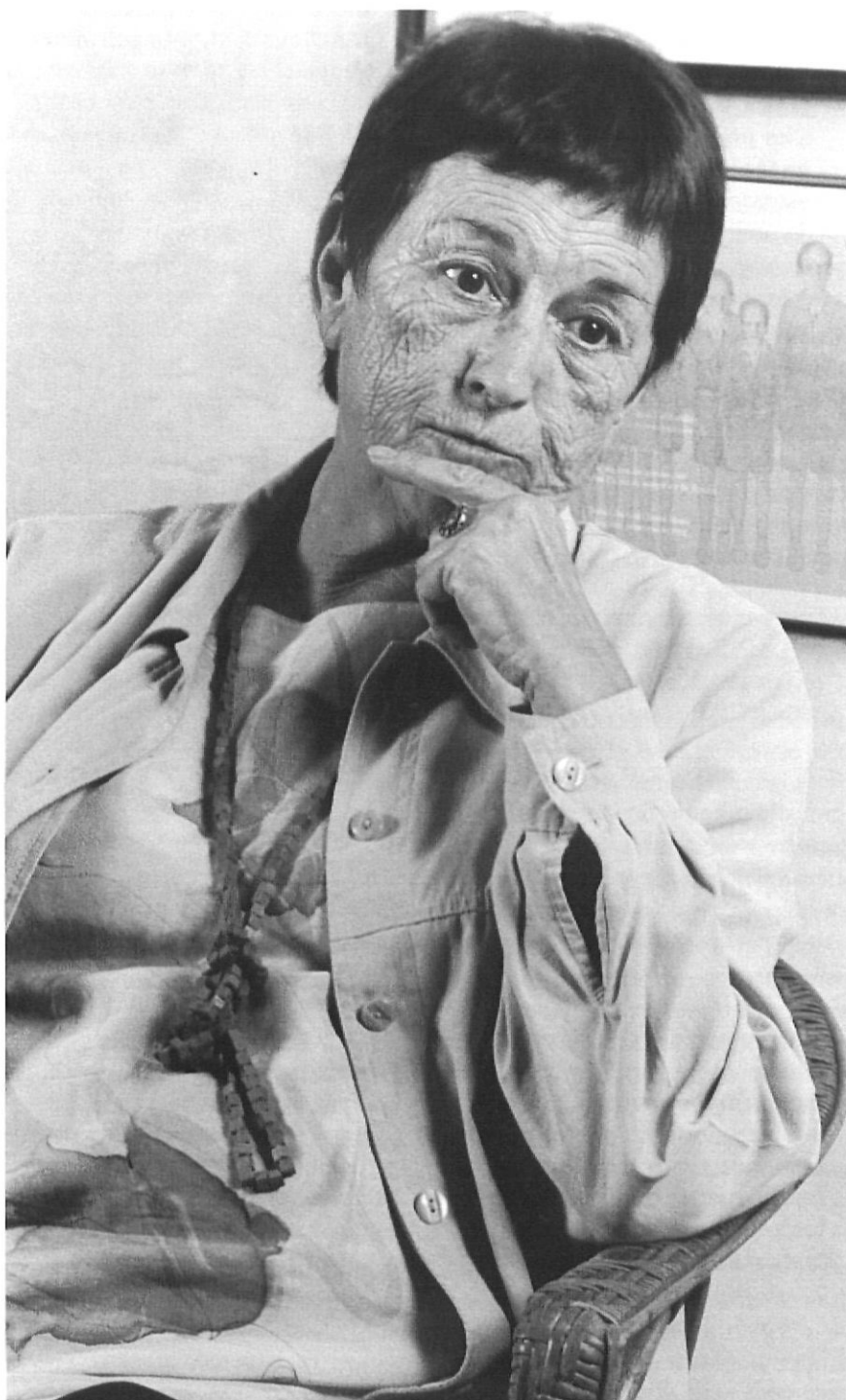
Text: DOLORS REIG
Fotos: JOSEP M. OLIVERAS

els àrabs i les llengües

Ell em va dir que només una vegada va trobar un negre que comptava en anglès; tothom, encara que hagués nascut a la tribu més remota, comptava en la seva pròpia llengua. I les meves filles, de petites, entre 4 i 7 anys, quan vivíem a València, anaven a l'escola catalana però amb fonètica valenciana, i a elles les deixaven comptar en català per tal que no es fessin embolics, és a dir, elles comptaven en la seva llengua materna, la que et serveix per fer els teus comptes, la que fas servir per pensar...

— Però això també depèn de quina és la nostra llengua d'aprenentatge; en el teu cas quina va ser la llengua de l'escola?

— Ah! Molt bona pregunta! Jo vaig tenir el català, perquè a Banyoles hi havia l'Acadèmia Abad Bonito, que és un tresor que hem tingut els banyolins. A classe de pàrvuls, des del primer dia tot era en català. Llavors quan arribàvem a l'examen d'Ingrés de batxillerat —jo he nascut el 43, perquè et situis— evidentment els llibres que teníem eren en castellà, però tot ho fèiem en català, i no he tingut mai cap problema. Un dia a la setmana, la senyoreta es passejava per la classe i fèiem un exercici ben curiós: ella deia «mitjons» i al que li tocava contestava «calcetines», i continuàvem amb «taula/mesa», etc. No he tingut problemes amb les dues llengües, però és clar, llavors no hi havia tele. Ara bé, segueixo fent faltes en català i no en faig en castellà, segurament perquè l'aprenentatge a batxillerat va ser duríssim, no podies fer ni mitja falta. I en canvi ara no hi ha estudiant que no faci faltes d'orto-

grafia, es poden comptar amb els dits de mitja mà, i això que a la Universitat tenen la llibertat d'examinar-se en català o en castellà. Els de la meua generació no en feiem.

— **Deu ser perquè ara no hi ha l'exigència d'aquell moment; potser també perquè la imatge s'ha imposat al text i l'alumne passa poques hores llegint i escrivint.**

— Jo sóc partidària de l'exigència absoluta amb l'ortografia. Crec que la gent ha d'aprendre ortografia, perquè això és una disciplina de la mateixa persona i els ha de fer mal d'ulls veure faltes. I de la mateixa manera estic en contra de les màquines de calcular, que fan perdre agilitat mental, i dels programes correctors dels ordinadors que et marquen si has fet una falta en català o en anglès.

— **I moltes vegades són un parany...**

— Mil parany... Hi estic en contra. I d'això jo en culpo els mestres de primària i els professors d'universitat poc exigents. Jo sé que puc baixar nota per l'ortografia, però no ho puc dir perquè em diuen: «Dona, aquí se'ls jutja per una altra cosa». Però, deixa't d'històries, aquesta persona ha de saber escriure i ha de saber parlar, i d'això encara en saben menys.

— **En el camp de la didàctica de llengües sembla força evident que quan aprens una llengua nova, una llengua estrangera, aquest aprenentatge reforça la llengua pròpia, perquè et qüestionen moltes coses que abans no t'havies preguntat. Què en penses?**

— D'això n'estic totalment convençuda. I a més, hi afegiria que com més llengües saps, més fàcilment n'aprendràs una altra.

— **Tornant al tema de la nostra llengua, el català, ja saps que darrerament hi ha dues tendències: l'optimista que diu que ens en sortirem i la pessimista que li dóna uns cinquanta anys de vida. Escoltant la gent jove i alguns mitjans de comunicació, hom té tendència a ser pessimista. Com ho veus tu?**

— Jo no sé què sóc. Tinc un problema personal en aquest cas, perquè, mira, el 2000 vaig fer un llibre important: la traducció d'uns textos de l'àrab al català als quals cap historiador hi arriba si no els té traduïts. Se'n van vendre dues edicions en un any, d'un llibre caríssim i superpuntual. Doncs he rebut crítiques d'amics dient: «Com és possible que aquesta obra tan important surti en català?». I la meua resposta és: «Si jo no la faig en català, qui ho farà?». I ara que ja n'estic fent la segona part, continuo en català. Però és veritat, a vegades penso que si els pessimistes tenen raó d'aquí a 50 anys aquest llibre ningú el podrà llegir perquè la gent no sabrà català. En el meu món d'estudi jo l'he vist, aquest problema. El món va valorar bastant positivament que l'any 1923 Kemal Atatürk fes moltes reformes a Turquia; una va ser deixar l'alfabet àrab per passar a l'alfabet llatí. Què va passar? Els turcs van tenir un problema d'adaptació d'uns vint anys, però el canvi ha privat que tot el magnífic llegat cultural escrit pugui ser ara llegit pels turcs de nivell mitjà. En el nostre cas, jo puc llegir Verdaguer i si m'agrada vaig més enre i puc llegir Ramon Llull i *Tirant lo Blanc*, però un turc normal no pot llegir el que es va escriure fa cent anys. Hi ha perdut. Les llengües me les estimo molt i em fa molta por...

— **És un patrimoni molt delicat...**

— Molt delicat! Jo entenc que l'autor vol ser llegit, perquè jo mateixa m'ho he plantejat: «Em passo al castellà?».

Doncs no m'hi passo! De moment puc permetre'm el luxe de fer-ho així, però hi haurà gent que per qüestions econòmiques no podrà i llavors tens dubtes: és o no és una traïció?

— **Llavors entres potser en l'àmbit de la militància lingüística, perquè en decidir continuar escrivint en català estàs fent un servei al teu poble.**

— Jo no tinc ganes de fer aquest servei, però potser, en el camp meu, si no el faig jo, no el farà ningú. I no ho veig com un sacrifici per part meua, no, crec que em toca a mi. Si sóc dels pocs arabistes que pensen i treballen en català, doncs he de seguir, ja n'hi haurà d'altres que ho faran en castellà. Ara bé, tornant als pessimistes i als no pessimistes, els anys 60, els historiadors de parla castellana tots eren capaços de llegir un llibre bo en català, d'autors com Fontana, Reglà, Lluch i uns deu més. Quan jo els enviava un article sé que el llegien perquè em contestaven, *m'enviaven les seves opinions*. Ara jo segueixo enviant treballs en català a col·legues meus de Madrid o Saragossa i sé que són molt pocs els que, de veritat, se'ls han llegit, perquè veuen que és en català i diuen: «Quina mandra!».

— **Doncs què és el que hem fet malament?**

— Aquesta batalla l'hem perdut. Fa trenta i quaranta anys el català tenia un lloc a la ciència literària i científica espanyola, i els escriptors —no els novel·listes— d'economia, d'història... eren tinguts en compte, tothom feia l'esforç de llegir en català; ara els fa mandra. És a dir, temo que els pessimistes tenen raó.

— **L'altre dia l'Espinàs deia a la ràdio que el català està malament perquè no està de moda. En el cas del gran públic podem**

Fa trenta i quaranta anys el català tenia un lloc a la ciència literària i científica espanyola; tothom feia l'esforç de llegir en català, però ara els fa mandra

entendre que funcioni per modes, però en el món que esmentes suposo que no deu ser aquesta la causa. A què deu ser degut aquest rebuig?

– Pura mandra. Abans en segons quines disciplines o carreres tenies molt clar quines llengües havies d'estudiar. Per exemple, si estudiaves hebreu clàssic o bíblic havies de saber alemany, perquè els grans estudiosos de la llengua bíblica eren de la universitat de Tübingen i d'altres universitats alemanyes que publicaven en alemany; si

feies història del passat islàmic hispànic havies de saber francès, perquè els anys 40 i 50 va ser l'escola francesa la que va impulsar aquests estudis. Hi va haver una època, els anys 70, que per a economia s'havia de saber italià. Ara és molt diferent, no llegeixen i jo crec que és poc esforç. Per exemple, en el meu món, d'anglès se n'ha de saber, però en la història islàmica hispànica d'Al-Andalus els de llengua anglesa han fet poca investigació, per tant podries no llegir res en anglès. Ara hi ha molta gent que per moda publica

en anglès coses que podrien publicar perfectament en castellà o català perquè són nascuts a Toledo, a Girona o a Barcelona, però ara un article sembla més bo si està escrit en anglès. Jo no ho crec, però és una moda també. I et pots trobar algú que et digui: «Jo això ho publicaré en anglès en una revista que surt a Barcelona». Això es fa, és un esnobisme. Ara la gent es passa a l'anglès i amb això els no anglòfons també perdrem batalles.

– **Diuen que el pitjor enemic de la llengua catalana som nosaltres mateixos, que no hi creiem prou. Hi està d'acord?**

– Sí, n'estic convençuda. Jo no sóc gens partidària de moltes de les polítiques de la Generalitat i espero que s'acabi ben aviat el mandat actual, però amb l'última propaganda, «Tu ets mestre», sí que hi estic d'acord, el que no sé és si després la tiraran endavant o no. Però per què m'haig d'adreçar en castellà a una persona que passa pel meu costat i és negra? Els nens tots parlen català, però nosaltres tenim el defecte de canviar de llengua. Creiem que som més educats i els estem fent un mal.

– **Al segle XX hi va haver un intent de trobar una llengua amb la qual tothom es pogués entendre i va néixer l'esperanto. Ara l'expansió de l'anglès arreu pot fer-nos pensar que la llengua anglesa serà l'esperanto del segle XXI?**

– Espero que no ho sigui, per amor propi. Jo no sóc lingüista en el sentit d'estudiar com funcionen les llengües, però crec que si tu tens comunitats que parlen una mateixa llengua al cap de trenta anys ja l'han variada força, és a dir, que l'anglès com a *lingua franca* ho serà amb paraules bàsiques, però no es podrà entendre tothom en anglès. El mateix passa amb l'àrab. El que estudiem bàsicament a la Univer-

sitat és l'àrab clàssic, la llengua de l'Alcorà, és a dir, la llengua considerada la més elaborada; en teoria tots els àrabs dels vint-i-tres països àrabs s'haurien d'entendre en aquesta llengua franca. A la pràctica no és així perquè hi ha hagut canvis de pronunciació de les consonants, i ja no dic de les vocals, perquè aquests canvis són més fàcilment detectables.

– Parlant de llengües petites, minoritàries, amenaçades... parlem del berber? Ara justament sembla que al Marroc es podrà fer l'ensenyament en berber i s'estan plantejant quin alfabet triar: el berber, desconegut per la majoria dels mateixos parlants, l'àrab o el llatí. Què n'opines?

– Jo no em dedico al berber, però pel que sé ja hi ha el programa d'ordinador i utilitzen l'alfabet líbic, el que es va perdre un o dos segles abans de Crist, és el del nord d'Àfrica. Volen ressuscitar el líbic i el volen fer servir per a la seva modalitat de llengua berber.

Ara hi ha una moda de defensar i ressuscitar la llengua amazigh i quan es parla de la gent berber dir-los *amazigh*. Jo crec que això no és correcte. No puc estar a favor de ressuscitar la llengua berber perquè, si no m'equivoco, hi ha dues-centes i escaig modalitats de llengua berber. Per tant quan diuen que volen fer classes de llengua berber, hauríem de saber de quin berber estan parlant: el de la Kabília, el de Líbia o el d'Egipte? Em sembla perfecte que es reunixin per crear una llengua única. Així ho va fer l'Estat d'Israel. Tenien una llengua bíblica molt difícil, i quan es crea l'Estat i comença a arribar gent de Rússia, Alemanya, Argentina... agafen l'hebreu de la Bíblia i el fan molt més fàcil: sense verbs ni plurals irregulars, i així tothom que hi vagi al cap de vint anys parlarà perfectament la seva llengua. I a més tenen les *ulpanim*, escoles on tu pots anar a aprendre l'hebreu quan arribes al país. Aleshores, en el cas del berber, no poden dir simplement que estan ensenyant o ensenyaran berber; hauríem de saber quin

berber. Segon punt: critico que es neguin a utilitzar la paraula *berber* perquè la creuen ofensiva (és a dir, provinent de l'arabització del *barbanus* llatí) i utilitzin *amazigh*, que diuen que vol dir «home lliure». És clar, és molt més maco dir-se «home lliure» que «bàrbar». Però també eren bàrbars tots els que avui són suecs i alemanys i no passen cap vergonya. Fins aquí, el que acabo de dir són només opinions, però ara vaig a la part científica. Es diuen *amazigh* només els berbers d'un lloc determinat del Marroc, per tant no és correcte donar un nom petit, un nom privat, a una cosa genèrica.

I com que jo no sé berber, baso les meves paraules en el que diuen una colla d'investigadors de la universitat d'Ais de Provença. Fa molts anys que tenen un departament de berber important amb investigadors de vàlua reconeguda internacionalment. Aquest equip fa cinc o sis anys que està editant una enciclopèdia berber, per volums, i li han donat el títol d'*Encyclopédie Berbère*, no *Amazigh*. Vaig anar al volum I i hi vaig buscar la paraula *amazigh*, i hi diu que és la modalitat del berber pròpia de tal lloc del Marroc, i així es diuen els habitants d'aquesta comunitat... Per tant torno al que deia abans: ells, els *imazighen* (plural d'*amazigh*) són una part del tot, no el tot. Així doncs, jo segueixo parlant de berbers.

A classe ho haig d'explicar constantment això, perquè quan toca parlar de *moros*, parlem de *moros*. I torno al mateix d'abans, la paraula *moro* no és despectiva, és el to que es faci servir per dir-la. *Berber* no és tampoc una paraula despectiva, i si ho va ser per als romans, d'aquells ja no en queda cap. *Moro* i *sarrat*, en temps de Jaume I, a la Crònica de Ramon Llull i a tota l'edat mitjana, en els escrits en català, en castellà i en llatí, són paraules que surten i no és despectiu. Jaume I pacta amb els

Ara em dedico a estudiar el passat islàmic de les terres que avui constitueixen Catalunya; de quan érem moros, dic sovint, per a escàndol del personal!

moros de Morella per arribar a la península, per exemple. I avui dia, a Andalusia si et diuen «reina mora» és un *pinxo*. Jo ho dic sovint a classe: les paraules, a vegades, tenen vida pròpia. Abans *col·lega* era la persona que treballava el mateix tema que tu, ara és una persona amb la qual vas a lligar, a fer una cervesa, etc. I això no ho pots parar.

I això de llengua berber és interessant. Devia ser l'any 88 o 89 que em va venir a veure un dialectòleg àrab molt bo. S'havien posat en contacte amb ell diversos professors de la Universitat de Rabat que volien venir a Catalunya i que jo fos el pont amb els de Política Lingüística de la Generalitat, i és que volien fer un berber unificat. Jo els vaig dir que s'equivocaven i que havien d'anar a Israel. Els catalans això no ho vam fer. En Fabra va fer una normativa, que l'hem pogut corregir o no, però no hem fet una llengua única.

– **Vas estudiar semítiques, això significa que vas estudiar, a més de l'àrab, l'hebreu i l'arameu, però es diria que per damunt de tot et dediques sobretot a l'àrab. És així?**

– Aquests darrers deu anys potser sí, però jo encara faig seguir una i altra, i accepto donar conferències a jueus. Al darrer congrés que he assistit vaig presentar un treball sobre la llengua dels jueus valencians, i el vaig acceptar com un repte perquè això m'obliga a reciclar-me, a llegir tot el que s'ha publicat els darrers dos o tres anys. Però, en principi, tens raó, la meua dedicació plena és la llengua àrab i la història andalusí.

– **I tens un doble doctorat, d'història i de semítiques. Quin dels dos ha pesat més en la teua formació?**

– Ambdues especialitzacions, en el meu cas, es complementen. Sobretot,

ara em dedico a estudiar el passat islàmic de les terres que avui constitueixen Catalunya (de quan érem moros, dic sovint, per a escàndol del personal) i, per això, em cal poder llegir les cròniques àrabs que en parlen i saber història per poder interpretar-les.

– **Permet-me un toc de frivolitat. Hi ha qui diu, i sembla que l'experiència ho demostra, que un factor decisiu en l'aprenentatge d'una llengua nova, diguem-ne estrangera, és l' enamorament. Això vol dir que et**

vas enamorar d'algun jueu o àrab i va ser el que et va fer decidir a estudiar semítiques?

– No, t'ho explico. Jo havia fet un batxillerat i un preuniversitari de ciències, i un curs d'economia; vaig aprovar-ho però no em va agradar prou. Llavors, l'any 62, hi havia una llei que et permetia, si tenies un curs aprovat de qualsevol facultat, passar-te a una altra, i jo em vaig passar a filosofia i lletres, tot i que no havia fet mai grec i feia cinc anys que no feia llatí. Així que vaig tornar a fer llatí i em vaig posar a estudiar grec, i em vaig matricular a àrab perquè era una llengua de la qual partien de zero. No hi ha cap més explicació! Pura lògica i circumstàncies! I sempre he tingut la pena de no haver fet grec abans. Jo crec que em falta la formació clàssica del grec i ho lamento molt. Ara em dedico bastant a les etimologies, la catalana i la castellana, que vénen de l'àrab, i molt sovint en Coromines et diu una paraula en grec i em sap greu perquè ho puc llegir però no arribo a detectar-ne els matisos.

– Durant el temps que fa que et dediques a l'ensenyament, has notat algun canvi entre l'alumnat que estudia semítiques? N'hi ha més o menys que abans? Per què estudiaven semítiques?

– Sempre hi ha hagut poca gent, i crec que és comprensible a Barcelona, però no ho és tant a València o a Saragossa, ciutats que tenen un passat islàmic prou important perquè hi hagi persones que es dediquin a investigar. És clar que també el Ministeri hauria de donar més facilitats i més estudi a determinats ensenyaments.

Hi hauria diversos motius. Per exemple tenim la persona intel·ligent que decideix fer la carrera perquè hi ha poca gent, i podrà sobresortir; aquests són els mínims però n'hi ha

algun i els notes. Després hi ha aquells que fan àrab perquè en volen fer, i l'estiu aniran al Marroc. També hi ha qui ho fa perquè vol tenir parella, és a dir la noia festeja amb un arabòfon, o a l'inrevés... però no, a l'inrevés no sol passar. I el tercer motiu, i el més nombrós, és que s'exigeix una nota de tall mínima, i el mateix passa amb l'hebreu i el galaicoportuguès. I en el cas de l'hebreu, hi ha gent provinent del Seminari, sigui perquè han acabat la carrera i ja són capellans o perquè són exseminaristes.

– I encara que tinguis pocs alumnes, jo crec que aquí, a Catalunya, hi ha una certa sensibilitat per aprendre llengües en general. En el món àrab, també hi ha aquest interès per aprendre d'altres llengües?

– Una sensibilitat molt superior a la nostra i una facilitat que m'admira. Només has de passejar-te per un soc a Tunísia, al Caire... i veuràs que bé les parlen totes; els venedors, és clar.

– Aquesta facilitat pot ser deguda al que explica el Dr. Alfred Tomatis. Diu que hi ha llengües que tenen una freqüència més ampla i els seus parlants estan més preparats per captar d'altres llengües, i que els bilingües i plurilingües tenim més facilitat per a les llengües. En el cas dels parlants de l'àrab pot ser degut a això?

– La llengua àrab té molts més sons, més fonemes, que la nostra, i en el cas de l'hebreu, també. I hi ha un altre factor: ells, els que desputen saben que si no s'obren a Europa, a la cultura occidental, allò no funciona gaire i allò sí que no està de moda. Per tant, hi ha un factor sociològic.

També he sentit teories que és molt bo ensenyar música als nens perquè sabran més llengües, però sobretot sabran més matemàtiques. Ara

s'està descobrint que la música ajuda el pensament matemàtic.

Tornant al tema de l'agilitat mental, nosaltres som bilingües, però uns bilingües molt tristos. Per a mi un bon bilingüe és, per exemple, un canadenc que parla anglès i francès, és a dir, una llengua germànica i una de romànica, o un àrab que parla àrab i francès, una de semítica i una de romànica. L'ideal és un trilingüe: germànic, romànic i semític, la qual cosa voldria dir que aquella persona té molta agilitat mental.

Ara els nens fan anglès als 5 anys; tant de bo fessin àrab, i anglès també. Estaríem fabricant uns cervells amb una agilitat mental que els ajudaria a pujar molt ben preparats.

– Després de l'atemptat de l'11 de setembre del 2001, suposo que et continuen demanant opinions i intervencions per explicar com és el món àrab. L'any 1992 vas publicar a Revista de Girona l'article «El món àrab, ni tan a prop, ni tan lluny, ni tan aliè». Com el veus, aquest món?

– Ara m'han demanat un article sobre civilització a l'islam, i és un tipus d'article que jo no havia fet mai. Jo faig història, lingüística, però pensament, no. Una vegada fet l'he donat a llegir a una de les meves filles i a una amiga seva del món de l'economia perquè me'l «corregessin». I és que estic una mica indignada amb el que passa: a ningú se li acut preguntar si en una societat cristiana hi pot haver democràcia o no, i tothom s'atreveix a fer la pregunta de si l'islam és compatible o no amb la democràcia. Les dues preguntes són estúpides perquè dependrà de qui mani, no de la religió que tingui. No pot ser!

Ara m'han encarregat coses com si la societat islàmica és democràtica o no, si els àrabs estan condemnats a tenir sempre dictadors... I he contestat això:

El món ha canviat i la societat islàmica s'ha desestructurat com a tal. Des del món occidental se'ls ha punxat molt, se'ls ha buscat les pessigolles

hi ha hagut al món governants àrabs més importants que Bush, amb més poder, per exemple un califa de Bagdad al segle X que manava tota l'Àsia central fins a l'Índia i tot el nord d'Àfrica, fins i tot l'Àfrica negra, i tot el Mediterrani. Era un poder absolut. Mentre Bagdad manava així i ja tenia llambordes i clavegueram, París era un poblet.

Més exemples: un soldà otomà, Solimà el Magnífic, o el kurd Saladí, que pren Jerusalem als croats, són gent amb un poder total, teocràtic fins i tot. Però tots, tots van ser controlats pels homes que representaven la religió. El mateix Khomeini, que va tenir molt de poder, era un poder controlat. A la societat islàmica es necessita molt més el consens.

Ara les coses canvien. El món ha canviat, la societat islàmica s'ha des-

estructurat com a tal, des del món occidental se'ls ha punxat molt, se'ls ha buscat les pessigolles.

Amb l'Imperi Otomà hi havia un panislamisme, és a dir, els musulmans són fanàtics. A la I Guerra Mundial els turcs fracassen, s'acaba el panislamisme i neix un panarabisme, és a dir, els àrabs són fantàstics! I surt una bona activitat intel·lectual i política, és el moment de Nasser a Egipte, Ben Bela a Algèria... I aquell panarabisme és laïc. Encara el partit d'en Saddam Hussein era laïc, l'havien fundat un musulmà i un cristià. Però és clar, si des d'una altra cultura o religió et van pressionant això pot arribar a provocar una reacció com les que hem tingut. Jo crec que la causa d'aquestes dictadures de l'Orient Mitjà i en països islàmics, en bona part, és una reacció a la pressió que han sofert des d'Occi-

dent, per altra banda gens generós, que el que ha fet és anar-hi a buscar béns, i això gent com el seyor Bush, que continuament invoca el nom de Déu, per cert el mateix Déu que invoca Saddam Hussein.

– Bé, dins d'aquesta incursió al món islàmic no ens podem estar de preocupar-nos pel paper que hi té la dona. Podries parlar-nos-en?

– L'Alcorà és un llibre feminista. I dic això perquè és un llibre que s'escriu l'any 650 i que, diverses vegades, promet recompensa eterna, anar al paradís, als i a les musulmanes, als i a les creients, als i a les que resen, etc.

L'Alcorà és un model de llengua àrab, és una llengua meravellosa, excel·lent! I els musulmans diuen: «Naturalment, si l'ha escrit Déu!». A

l'Alcorà s'utilitza el masculí i el femení, quan no n'hi ha cap necessitat gramatical, perquè hi ha un desig explícit de dir «homes i dones». Si a aquests homes i dones els promets la vida eterna, estàs reconeixent ànima a la dona, i això l'any 650. L'Escolàstica del segle XIII encara discutia si en teníem o no, i no cal dir altres religions, fins i tot el cristianisme vaticanista actual, i si no pregunta-ho a les dones de l'església que voldrien ser *capellanes*.

Ara bé, altra cosa és la lectura que es fa de l'Alcorà i la intenció que se li vulgui donar. Allà es parla de l'esclavitud, de la poligàmia, però era el segle VII. Hi ha una dificultat afegida: l'Alcorà està escrit en àrab clàssic, que molt poca gent entén; el musulmà i la musulmana de cultura mitjana no n'entendran ni una paraula i hauran de creure el que digui el dirigent. I actualment solen ser persones educades i pagades pel *petro-islam*, el d'Aràbia Saudita, una de les faccions més reaccionàries de l'islam; per tant, malament anem. Totes les persones feministes del món de l'islam —homes i dones— són partidàries de tornar a agafar l'Alcorà i deixar de banda tot el que s'ha anat interpretant. Una altra cosa és el que des d'Occident —Banyoles, Girona— tenim tendència a pensar i a jutjar de la condició de l'home i de la dona sense molestar-nos a mirar 50 anys enrere per veure què passava aquí. Ningú es recorda de les nostres àvies, que totes anaven amb un mocador al cap i vestides de negre, i tenien 50 anys o menys. I quedem horroritzats de les musulmanes que duen mocador. I això no vol dir que jo estigui d'acord a dur vel o mocador, simplement demano que fem l'esforç de mirar-nos una mica nosaltres mateixos. És clar que hem fet un salt, perquè només estic parlant de 40, 50 o 60 anys enrere; llavors les dones no estudiaven, màxim comerç i

aprendre a brodar, i sortir de nit, ni pensar-hi! Nosaltres vam anar molt lents a fer un canvi. Què volem? que ells vagin més de pressa?

— **El problema sembla ser que es presenta, en alguns llocs molt concrets, quan els ha arribat un imam determinat i s'ha notat un clar retrocés en el vestir i en les relacions amb la comunitat autòctona.**

— És clar que sí, depèn de l'imam que els arriba. Aquests imams són persones que han estudiat una mica. L'imam hauria de ser pagat per la comunitat —el pis, la manutenció, etc.—. Les comunitats que tenim a Palafrugell o a Banyoles, per exemple, tenen prou feina per a elles mateixes, així que els paguen —tal com deia abans— des d'Aràbia, que és qui els ha format. Per això quan es parla de l'ensenyament de l'islam a l'escola, ja sé que hi tenen dret des de l'any 92, però a mi em fa molta por perquè, ¿qui els ho ensenyarà?

A Banyoles, per exemple, notes que ha arribat algun imam d'aquest tipus quan aquelles dones que veies amb els seus magnífics vestits i l'esquena a l'aire ara duen mocador al cap; marxa l'imam i ja s'han tomat a destapar.

— **Per tant, no creus que el més important seria que elles poguessin decidir com volen anar?**

— És clar, és el que jo explico i demostro a classe: l'Alcorà no ho diu, és una qüestió de tradició, de costum. I no oblidem que a la Mediterrània encara hi ha d'altres casos de dones que van amb el cap tapat: a Eivissa i a Grècia, sobretot les dones del camp.

— **Carme Junyent, professora de la Universitat de Barcelona i membre del GELA (Grup d'Estudi de les Llengües Amenaçades), diu que cada llengua ofereix una**

visió del món. Quina creus que ofereix la llengua àrab?

— Des del punt de vista lingüístic, no m'ho havia plantejat. Des del punt de vista religiós, una característica importantíssima que no té cap altra llengua. Els primers creients reben la revelació en hebreu, però al segle I perden l'hebreu com a llengua de comunicació i només el mantenen per resar i per escriure; en la vida quotidiana no es fa servir. El cristianisme rep la revelació en arameu, llengua que de seguida es perd, però en canvi s'expandeix en llatí; els cristians no donen cap importància a la llengua de la revelació perquè hi han tingut accés via Imperi Romà. Fins al 1962, amb el Concili Vaticà II, es llegia en llatí i la litúrgia era en llatí, però a l'hora de ser al carrer, de fer exercicis espirituals, de parlar de Déu, es podia fer en qualsevol llengua, fos català, castellà... En canvi, els musulmans creuen que Déu ha parlat als jueus i als cristians —per a ells Crist és un profeta—, i ha enviat un tercer profeta que és Mahoma per als musulmans, i que mai més enviarà cap altre profeta, mai més Déu parlarà a la Humanitat. I és quan envia aquest tercer profeta que Déu dona la revelació completa i ho fa parlant en àrab. Jueus i cristians van rebre una part de la revelació, els musulmans són els únics que la van rebre completa. I per tant, ells mai arribaran al que vam aconseguir amb el Concili Vaticà II de poder resar en les llengües pròpies de cada país. Si Déu va parlar àrab, no renunciaran a la llengua àrab.

Després hi ha una sèrie de creences que no són dogma de fe: per exemple, la majoria de musulmans creuen que Adam i Eva parlaven àrab i el càstig diví va ser deixar de parlar-lo; després amb Abraham i Ismael van poder recuperar la llengua àrab.

Els musulmans diuen que Déu, que sap totes les llengües, va triar l'àrab

Ningú es recorda de les nostres àvies, que anaven totes amb un mocador al cap i vestides de negre, i ara ens horroritzem de les musulmanes que duen mocador

perquè és la millor; per tant hi ha un sentiment general d'orgull que va lligat a la llengua i al fet que ells diuen que són els únics que tenen tota la revelació. Per tant, sí que la llengua àrab ofereix una visió particular del món.

– Tornant a la *Revista de Girona*, el gener/febrer del 88, M. Tere-

sa Sabrià hi va publicar un article amb una extensa relació de topònims àrabs de les terres catalanes. Enllaçant-ho amb el teu treball, ¿no creus que s'haurien de divulgar més aquest tipus de treballs? No penses que ajudarien a eliminar molts prejudicis?

– Quant al públic en general, hi ha interès a conèixer aquests treballs, però pel que fa als estudiosos, no gaire, perquè un treball de toponímia àrab a Catalunya no llueix gaire, és molt més fàcil a Granada.

És més maco ser arqueòleg excavant romà o romànic a Girona que no pas buscar-hi arqueologia islàmica, perquè el que pots trobar és una paret, un rec, una claveguera... i això no queda maco a la foto, mentre que una finestra mora a Granada o a Balaguer és diferent.

Estudis de toponímia àrab n'hi ha pocs perquè, d'una banda, hi ha pocs topònims àrabs a trobar, i de l'altra, hi ha menys gent que sap àrab. Tot i que és interessant descobrir coses, com que Lavapiés, actualment el nom d'un barri de Madrid, no té res a veure amb rentar els peus, és el nom d'un senyor que es deia Aba l-Abbàs, i amb el pas del temps es va anar transformant fins a donar Lavapiés. Però no tothom està content de saber que el seu nom té un origen àrab. Una vegada vam fer un congrés de tots els pobles que es diuen *ràpita*, i se'n van publicar les conclusions a *Serra d'Or*. Doncs bé, a les cartes al director se'n va publicar una d'un capellà indignat, dient que el nom del seu poble no provenia de l'àrab, sinó d'una família de lladres que hi havia viscut feia molts anys i que en ser ràpids a robar havien deixat el nom al poble. Això només per dir que aquell bon home preferia venir d'una família de lladres que d'una família de moros.

Sovint, quan parlo de jueus, s'aixeca una persona del públic, es presenta dient el seu cognom i tot posant-se de perfil, pregunta: «Què li sembla? Eh que vinc de jueus?». Això no m'ha passat mai amb els moros.

I és que el nom no fa la cosa, però... encara tenim massa prejudicis!

